

הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו (2)

להוציאם קודם הזמן הזה, שמכיון שניתן רשות לשר של מצרים לשלוט על ישראל, לכן אי אפשר היה לקחת את השליטה הזו ממנו בלי רשותו וציוויו, ולכן השליחות היתה בגדר בקשה מפרעה, ומכיון שפרעה בודאי לא היה משלח מיד לחלוטין, לכן הוצרכו לשאול שלשה ימים, משום שלא היה להם כח לבקש יותר. ולפי דבריו מובן כל ענין השליחות של משה לפרעה להוציא את בני ישראל ממצרים, כי הבקשה היא חלק מהיציאה, ובלי הבקשה ונתינת רשות לא שייך שיצאו. ולפי נמצא שכל ענין המכות הוא בגדר כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

וצריך להוסיף בדבריו, שגלות בני ישראל ממצרים היא מחמת איזה חטא ועון שהוצרכו להתכפר עליו, ואם הם רוצים לצאת יותר מוקדם, אז צריכה הכפרה הבאה ע"י תשובה להגמר, ובלי זה לא שייך שיצאו, שאף שהקב"ה כל יכול, ואין עוד מלבדו, אבל הוא ברא את העולם באופן כזה שכל אחד יש לו שליטה בחלק שלו, ויש חלק הטומאה ויש חלק הקדושה, וזה לעומת זה עשה אלקים, ויש גמרא בחולין שמדוע נקרא שמם מכשפים, שמכחישין כח של מעלה, ולזה שר מצרים יכול להכחיש כח של מעלה, ובודאי שהדברים עמוקים, אבל ביסוד המושג שניתנה רשות לכח הכישוף והטומאה לשלוט על בני ישראל כאשר הם אינם קשורים להקב"ה ולתורה, זה גופא הכח שלהם, וכל זמן שלא שבים בתשובה שלמה ונהיים ראויים לגאולה באמת א"א לגאלם. ומבואר שלפי מצב בני ישראל שלא זכו עדיין לגאולה, ואפשר שעדיין לא הגיעה באמת זמן גאולתם כי רק עברו 210 שנה, לכן יכלו לצאת רק לעבוד את ה' לתקופה קצרה, וזה מה שביקש משה, ופרעה לא שלחם במכת בכורות אלא לזמן הזה, ולכן עבדו את ה' כדברכם. אלא שלפי צ"ע מה נשתנה שבסופו של דבר לא חזרו לאחר שלשה ימים, דאם אין רשות לעשות נגד שר של מצרים, א"כ איך נשתנה המצב הזה?

וע"ז מתרץ בעל הנחל"ד עפי"ד דברי חז"ל עה"פ ופרעה הקריב שדרשו שהקריב את בני ישראל לאביהם שבשמים, ולזה שמה נפל שדוד שרן של מצרים, ולכן יכלו לצאת לגמרי, אבל מקודם לזה באמת הוצרכו לחזור. וכוונתו מבוארת, שכאשר היו בני ישראל על הים והיו בצרה גדולה, שהים לפניהם ומצרים אחריהם, ואז כתוב ויצעקו בני ישראל אל ה', תפשו אומנות אבותיהם בידם וצעקו אל ה' שיעזור להם, זה הגביה אותם למדרגה גדולה חדשה בהתקשרותם אל השי"ת, שהבינו שאין לנו לישען אלא על אבינו שבשמים, וממילא הגיעו למדרגת אמונה ובטחון גדולה מאד, הרבה יותר מזה שהגיעו אליה במצרים, ממילא זכו לגאולה שלמה ולא הוצרכו לחזור למצרים.

ויסוד דבר זה מבואר בנפש החיים רבו [ש"א פ"ט] שגם הוא תמה על מה שאמר השי"ת למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, שזה פלא והלא בשעת צרה צריכים לצעוק ולהתפלל, וביאר בנפה"ח: דבידיהו תליא מילתא, שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלך ונסוע אל הים סמוך לבם אל י"רא, מעוצם בטחונם שודאי יקרה לפניהם, אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם עכ"ל, ומבוארת דעתו שהקב"ה אמר שעכשיו לא שעת תפלה, כי התפלה לא תשיג את המטרה, אלא זה תלוי בהם, שאם המה

בשלח תשפ"ג שלום רב

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', ותמוה המפרשים מדוע באמת לא שרו להקב"ה מיד בליל ט"ו בניסן, כאשר יצאו ממצרים, וכמו שאנו עושים היום שליל הסדר עם להודות ולהלל ולשבח למי שעשה לנו את כל הנסים האלו הוא בליל ט"ו ולא עושים כלום בליל שביעי פסח?

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. ורש"י פירש שהיה משה עומד ומתפלל א"ל הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונים בצרה. וכבר ידועה הקושיא וכמו שהקשה באוה"ח וז"ל קשה ולמול מי יצעק אם לא לה' אלקיו ובפרט בעת צרה כדכתיב גו' מן המצר קראתי קה ואם לצד שהרבה להתפלל הלא כל עוד שלא נענה מהעונה בצר לו לא ירף מתפלה וכו'. וכבר רבו הדבורים ביישוב קושיא זו.

לפני שבועים התחלנו לדבר על כמה נקודות, שעמדנו על דברי רש"י בפרשת בא שלאחר כל שנת המכות פתאום אומר הקב"ה שאין לישראל מספיק זכויות לצאת ממצרים והם צריכים למצות פסח ומילה בכדי לזכות לצאת, וזה דבר תמוה. גם תמהנו שהרי היו ישראל מצויינים שם ובעלי חסד, הרי שהיו בידם זכותם? וגם מדוע הוצרכו לשתי מצוות של פסח ושל מילה.

גם הארכנו שבוע שעבר בביאור הדעות השונות בראשונים מדוע הוצרך משה לבקש לשחרור של שלשת ימים, ועיקר דבריהם הוא שזה באמת היה רמאות מצדו של משה והטעם לזה היה משום שירדפו אחריהם וגם שישאלו להם כלי כסף וכלי זהב, והארכנו שזה דברים תמוהים מאד מלהבין מכמה צדדים, ועיקר הקושי בזה דאפילו אי נימא שאין כאן רמאות להדיא, וחותמו של הקב"ה אמת, אבל למה הוצרך לזה, מדוע צריך משה להתחנן לשלשה ימים בו בזמן שהגיע זמן השחרור?

והנה יש בזה מהלך אחר שמיישב לנו את הענין, והוא נמצא בספר לא ידוע שנקרא "בית דוד", אבל מחבר הספר הוא מאד ידוע שהוא מחבר ספר נחלת דוד על ב"ק וב"מ – תלמיד הגר"ח, מבית מדרשו של הגר"א [הרב של מינסק] – שלפי דבריו יוצא ביאור חדש לגמרי, ונקדים עוד קושיא על כל עיקר המהלך של יציאת מצרים והשליחות של משה לפרעה, דמדוע הוצרך הקב"ה לזה, ומה היה רע אם הקב"ה או מלאך היה בא אל פרעה בחלום הלילה ואומר לו או שאתה תשלח את העם או שאתה תמות ותחרב, נגיד למשל על דרך שעשה לפרעה הראשון או לאבימלך מלך גרר כאשר נלקחה שרה, או כמו שעשה לשבעה אומות בימי יהושע, לא היו שליחויות ולא היה מו"מ, או כמו ששלח את יונה עוד ארבעים ונינוה נחרבת, אלא פשוט או שאתם יוצאים או שאתם מתים, וכל הדו"ד והמו"מ בזה לא מובן כלל, היד ה' תקצר?

וע"ז מצינו יסוד נפלא בספר הנ"ל, שמכיון שהיו תחת ממשלת שרו של מצרים לא היו יכולים לצאת עד שישובו בתשובה שלמה להשי"ת, אבל באמת היו שטופים בע"ז, ולכן בלתי אפשר לצוות לפרעה שישלח את בני ישראל לחפשי מכל וכל, יען כי זרועו משלה לו עליהם להחזיקם לעבודת עבד בכח השר המשפיע עליו המורה שאין עבד יוצא משם, ולזאת הוצרכו לשאול ממנו ללכת דרך שלשת ימים והכל ברשיונו ובציוויו וכו'. ומבואר לפי דבריו שכאילו לא היה זה ביכולת הקב"ה

בתוקף האמונה והבטחון אז יגרמו כזו התעוררות למעלה עד שיקרע להם הים, והיינו ש"ויסעו" זה לא משום שאין מה לעשות אלא זה מה שצריכים לעשות, מסיו"נ ובטחון, ואז יקרע להם הים. וזה מש"כ הנחל"ד שבשעת קריע"ס הגיעו למדרגה חדשה באמונה ובטחון וממילא אז יכלו לצאת לגמרי משעבודו של פרעה.

ובהסבר דבר זה צ"ל דבר עמוק עד מאד, דבאמת נסיון הדור ההוא לא היה בתפלה אלא באמונה ובבטחון, ואדרבה את נסיון התפלה כבר עברו בהצלחה, שהרי כל התחלת תהליך הגאולה נבע מזה שכאשר מת פרעה מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שעותם אל האלקים מן העבודה, וישמע אלקים את נאקתם, וכן הוא אומר למשה ראה ראיתי את עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו וארד להצילו מיד מצרים וגו', הרי שלכן פנה הקב"ה להצילם משום ששמע את זעקתם, הרי שבזה היה קשורים להקב"ה, את הנסיון הזה כבר עברו בהצלחה, אבל עיקר נסיון הדור ההוא היה באמונה ובבטחון, האם הם באמת מאמינים במציאותו יתברך ובוטחים בו באופן שיכולים לישען רק על אביהם שבשמים, ובנקודה זו היה חלשים מאד, כי אף שמצינו שאחר הבשורה הראשונה על היציאה כתוב ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ויקדו וישתחו, אבל מוצאים אנחנו שמיד אח"כ הלכו משה ואהרן לפרעה אבל זקני ישראל נשתמטו משום שיראו ללכת, ואח"כ כאשר פרעה אמר מי ה' ולא אשלח את ישראל, אז מיד הותקפו ע"י אנשים מישראל שהבאשתם את ריחנן בעיני פרעה, וזה גרם חלישות באמונה של משה עד התלונן למה הרעת, ואח"כ כאשר דבר משה עמם בפעם שניה הרי לא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה, והיינו משום שנתחלשה אמונתם שהרי ראו שלא הצליחה שליחותו של משה, ואף שהקב"ה אמר להם שהם צריכים להתכונן לצאת מ"מ לא היתה להם מספיק אמונה ובטחון לכן, וכידוע רובם הרי נשארו במצרים ולא יצאו מעולם, ולפ"ז זה עיקר הנסיון, ולכן עכשיו כשעמדו על ים סוף, ומצרים אחריהם, ויש להם ציווי לנסוע אל תוך הים, א"כ זה נסיון השעה, וא"כ מה שייך להתפלל עכשיו, זה לא מה שחסר, התפלה כבר עזרה, ה' כבר הושיע אותם, עכשיו יש לפניהם את התהליך של אמונה ובטחון באופן של מסירות נפש, וממילא אמר הקב"ה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו!

ואין להקשות הלא תפלה היא גופא בטחון, שהרי למי מתפללים אם לא למי שבוטחים ומאמינים בו באמונה שלמה, והרי תפלה היא מהדברים העומדים ברומו של עולם. אבל התשובה לזה נוקבת עד התהום אבל היא אמת לאמיתה, שבאמת תפלה הוא לאו דוקא התבטאות שלמה של אמונה ובטחון בהקב"ה, שתפלה יכול להיות צעקה וזעקה מתוך כאב, אם כואב אז צועקים, זה הרגשה היוצאת מתוך הצרה ומתוך הביקוש לעזרה, אבל לאו דוקא זה הכרח שהתפלה נובעת מתוך בטחון עמוק, ונמשיל לזה תינוק בן יומו כשהוא רעב או חולה שהוא בוכה, הרי הבכי אינו משום שהוא סבור שיקבל עזרה, אלא הוא בוכה מתוך הכאב או הצער, אז טבעי לבכות אבל זה לא הכרח שהוא בטוח שיעזרו לו, ולכן אף שצעקו בני ישראל אל ה' גם בים סוף, אבל הצעקה הזו אפשר שהיא מתוך כאב ופחד, והאדם יעשה כל מה שיוכל לעשות בשעה שהוא בכאב ופחד, אבל אין

זה דומה לפעולה שהוא עושה משום שהוא בוטח ומאמין שמה יבוא עזרו. ונמצא שמה שאומרים העולם there are no atheists in a foxhole, אין הפשט שבfoxhole הוא כבר לא athiest, לאו דוקא, אפשר שהוא עדיין לא מאמין בהש"ת, אבל מכיון שהוא בצרה גדולה, א"כ הוא מסכים ג"כ להתפלל ולצעוק בכדי שיצא מהצרה, וזה אמונה ובטחון על מדרגה נמוכה מאד, ואין לדמות את זה כלל למה שהוצרכו בני ישראל אז, כאשר שר של מצרים מקטרג ואומר שהם ברשותי, ואני לא אשחרר אותם, שאז רק בכח הנסיעה לתוך הים יכלו להתגבר עליו. כל זה הוא ההסבר הנכון בדעת הנפש החיים ותלמידו הנח"ד.

אבל מה שיש לתמוה קצת על זה, דלפי"ד שהמדרגה שהגיעו אליה ישראל באה רק ביום השביעי מיד קודם קריעת הים, א"כ מדוע לא חזרו למצרים מיד לאחר שלשת ימים, דלפי"ד היה לישראל לחזור למצרים מיד לאחר הזמן, ומדוע סבבו במדבר עוד שלשה ימים, ואמנם היה ציווי אלקי לכל זה בכדי שירדוף אחריהם פרעה, אבל הא גופא קשה, שהרי מכיון שלפי שיטתו היו צריכים לחזור לאחר שלשה ימים, א"כ מדוע סיבב הקב"ה את כל מעשה קריע"ס אם לא היו ראויים לכן, שהרי זה היה שלא ברשותו ובציווי של מלך מצרים וא"כ חזרנו לכל הקושיא מעיקרא, וצ"ע.

גם קשה לפי מהלך הנחל"ד שלפ"ז עיקר יציאת מצרים היתה על הים, שרק אז הוכרע שיצאו לחרות עולם, כי מקודם לכן היו צריכים לחזור וכך היה הדין, וא"כ מדוע נקבע ליל ט"ו לליל היציאה והגאולה, דלפ"ז עיקר החג היה צריך להיות בשביעי של פסח, שאז יצאו למעשה משעבוד מצרים. וגם תמוה שדבריו נוגדים דברי חז"ל [ירושלמי פסחים פ"ה הל"ה] שפרעה עצמו קם באמצע הלילה במכת בכורות ואמר קומו צאי מתוך עמי לשעבר הייתם עבדי פרעה מיכן ואילך אתם עבדי ה', באותה השעה היו אומרים הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, ואילו לדברי הנח"ד זה לא קרה עד קריע"ס, וצ"ע.

ולכן נראה לדרוך בדרכו של הנחל"ד אבל רק בחצי דבריו, והיינו שנסכים עם ריש דבריו שבאמת בכל זמן המכות והדרישה של משה לפרעה לשלח את בני ישראל תמיד מוזכר דוקא ענין שלשת ימים וענין לעבוד את ה', וזה היה עבודת הקרבנות, בצאננו ובבקרנו נלך כי חג ה' לנו, והטעם הוא כמש"כ הנחל"ד משום שהיו תחת שעבודו החזק של מצרים והיו שטופים בע"ז ולא היו ראויים לגאולה שלמה והוצרכו לרשותו של פרעה, ולכן נשלח משה לבקש רשות מפרעה, אבל כל זה נשתנה בראש חודש ניסן, חודש הגאולה, החודש שנהיה מעכשיו ראש חדשים, שאז התחילה התקופה של ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים, הגיעה השבועה שנשבע לא"א לגאול את בניו, כלומר שעד עכשיו באמת היה המהלך שיצאו לשלשה ימים להתקשר להקב"ה ע"י עבודת הקרבנות, אבל זה לא מספק את השבועה שנשבע לא"א לגאול, כלומר הרי ישראל בצרה ושמעתי את זעקתם והבטחתי להוציאם ממצרים ולכן כל המהלך של השלשה ימים לא יספיק, וגם אפשר שראה הקב"ה שלאחר מכות חושך שבו מתו רבו בני ישראל שלא רצו לצאת, אפשר שאם ישארו עוד זמן במצרים א"כ שוב לא יהיה למי לגאול, וא"כ אי אפשר להם להשאר 400 שנה אפילו אם יצאו לשלשה אפשר שלאחר זמן שוב לא יהיה למי לגאול, ולכן נשתנתה ההנהגה שבאמת

אפשר לחשבן 400 שנה של עבודה בארץ לא להם כבר מלידת יצחק [וכמו שאחז"ל שהביא רש"י להלן שהחשבון מתחיל מלידת יצחק, וא"כ הגיע הקץ], וא"כ צריכים לגאול אותם לחירות עולם והם צריכים לצאת לחלוטין, אבל אין בידם מספיק מצוות וכמו שביאר הנח"ד שלא היו להם זכויות מספיק לזה, כלומר הם עדיין עבדי פרעה ועבד אינו יכול לצאת ממצרים לעולם, כי אף שהיו להם קצת זכויות אבל זה רק בכדי לצאת לג' ימים, וכגון זה שהיו מצויינים שם בשמות ובלשון ובבגד, אבל לשחרור שלם להפיל את שרן של מצרים ולצאת משליטתו בשביל זה לא עשו ישראל תשובה והיו עדיין שטופים בע"ז ואיך אפשר לצאת מזה, בשביל זה הים צריכים לצאת ממצב של עבדות, ולכן בר"ח ניסן נשתנתה ההנהגה ונתן להם הקב"ה הזדמנות לקיים שתי מצוות חשובות בשביל שעי"ז יצאו לא רק לשלשה ימים אלא לצמיתות, ויהיה זה תלוי בדרגת מסיו"נ של בני", שאם הם מקבלים על עצמם להיות עבדי ה' ממילא הם לא יהיו עבדי פרעה, אבל אם הם לא מקבלים על עצמם עבדות אז לא שייך שיצאו, כי עבדי פרעה מקומם במצרים ולא בא", ולכן ניתנו להם שתי מצוות המראות על עבדות שלמה להקב"ה.

וביאר הדבר הוא כמש"כ המהר"ל בגו"א לתרץ מדוע הוצרכו לשני מצוות של דם, דמקודם הוצרכו לדם המילה משום שהוא אות באדם שהוא רשום להיות עבד של הקב"ה, שכל עבד צריך חותם עבדות, ולכן אנו אומרים ועל בריתך שחתמת בבשרנו, ובמילה אנו אומרים ובצאצאיו חתם באות ברית קודש, אבל זה לבד לא מהני כי מלבד מציאות של עבד הוא גם צריך להיות עובד, כלומר עובד בשביל בעליו, ולכן נתן להם קרבן פסח שנקרא עבודה מה העבודה הזאת לכם, ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה, וזה עבודה שלמה ביחד עם המצות ומורורים, כולנו יודעים שלעשות פסח זה עבודה שלמה, אבל גם פסח לבד לא סגי, כי אפשר שיעבוד אדם איזה עבודה אבל בעצם מציאותו אינו עבד, אבל כאשר הוא חתום כעבד להקב"ה, וגם עושה בפועל עבודה להקב"ה, ממילא הוא יוצא משני הגדרים של עבדות, ולכן אז הוא ראוי לגאולה מידי פרעה, עיי"ש.

ונראה שלפי"ד א"ש היטב, דעד ר"ח ניסן לא היו ראויים ישראל להוריד מהם את התואר עבד לגמרי, ואף שאולי היו יכולים לצאת לשלשה ימים או לחופשה זמנית, והיינו לא לעבוד בקצב שהיו עובדים העבדים של מצרים, אבל בעצם הם עדיין עבדים, הם בגדר אזרחות נחותה של עבד, ולכן בהכרח הם יכולים לצאת רק לזמן קצר ורק ברשותו של פרעה, ואמנם זה היה הישג גדול, כי מקודם שליחות של משה לא היו יכולים לצאת כלל, כי היו צריכים לעבוד תמיד, תכבד העבודה על האנשים ואל ישעו בדברי שקר, וזה לפחות השיג משה שיוכלו לצאת מדי פעם ופעם, אבל לא יכלו לצאת לידי חירות עולם, אבל כאשר נצטוו במצוות אלו וקיימו אותם במדרגת בטחון ואמונה ומסיו"נ, והוציאו את עצמם מגדר עבדי פרעה, אז העלו עצמם למדרגה והתעוררות מלמעלה עד שהחליט ברגע ההוא להוציאם ממצרים לחירות עולם, המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם, לא לשלשה ימים אלא לחרות עולם, והיינו ששוב אינם נקרים עבדי פרעה אלא עבדי ה', לא רק חופשה אלא חירות אמיתית משעבודו של פרעה, אבל זה אירע רק בשעת מכת בכורות, בשעה שמלו עצמם ואכלו את הפסח, ורק אז נתחדש היסוד של חירות עולם, אבל לא

היתה כן המחשבה האלקית מקודם, כי מלכתחלה היו יוצאים רק לשלשה ימים.

ונראה ברור שהיה שייך שלא יעשו ישראל את כל מה שנדרש מהם כפי מה שצריך, שאז ג"כ היתה יציאת מצרים, ואולי ג"כ היתה מכת בכורות, אבל אז היו חוזרים לאחר שלשה ימים, ואפשר שגם זה שנצטוו שלא לאפות את בצקם חמץ [לדעת הרמב"ן] גם זה היה חלק מהנסיון שלהם, שאם היו אופים חמץ לא היו יוצאים לחירות עולם אלא היו חוזרים, ונמצא שלא היה שייך לדעת מה תהיה סוף התכנית עד שלמעשה היא תצא לפועל. ואמנם הקב"ה שידוע את הנסתר ידע שבני ישראל יתעלו לזה ויצאו לחרות עולם ויבואו לא", ולכן אמר למשה מלכתחלה שהמטרה הסופית היא לבוא לא", אבל אף שהיתה כן ידיעת הקב"ה אבל בודאי שהדבר תלוי עוד בבחירתם, ואם לא היו עושים מה שנצטוו באמת לא היו יוצאים לחירות עולם.

ואין להקשות מדוע באה ההתעוררות השמימית לזה רק בסוף המהלך ולא בתחלתו, כי מדוע לא נתן להם מצוות אלו מיד בתחלת התהליך בכדי שיצאו לגמרי, כי נראה ברור שזה נתאפשר רק לאחר מכת חשך, שאז מתו מליוני מבני ישראל שהיו בגדר רשעים ולא רצו לצאת ממצרים, והם לא רצו להעלות את עצמם למדרגת מסיו"נ, ואה"נ הם היו מסכימים לצאת לשלשה ימים אבל רצו לחזור, ולכן רק לאחר שמתו בשלשת ימי אפילה אז היה שייך לומר שהגיעה שעה שאגאל את בני, ואז הציע להם הקב"ה ההעלאה הסופית על ידי דם פסח ודם מילה.

ויוצא לפ"ז שבלי לט"ו עצמו עדיין לא היה ידוע לבני ישראל אם הם יוצאים לחלוטין או לא, כי הכל תלוי בבחירתם ובהנהגתם, ולפ"ז כאשר שאלו כלי כסף וכלי זהב מהמצרים הם בכלל לא ידעו אם זה לחלוטין או לא, כי אפשר שיחזרו ואפשר שלא יחזרו, ולכן לא היה זה בערמה, ומה שבסוף לא חזרו שוב היו פטורים מהשבה משום שכולם טבעו ביים. ובודאי זה א"ש למ"ד בגמ' שהשאלה היתה בע"כ של ישראל, היינו משום שלא הבינו כלל את המצוה, שהרי הם חוזרים, וא"כ מדוע שישאלו כלי כסף וכלי זהב, שזה לא מעניין אותם אא"כ הם לא חוזרים, אבל כאמור זה לא היה ברור כל עיקר.

ואפשר לומר שבאמת לאחר זמן היציאה עצמה לא היו ברור להם שהם ממש יוצאים ע"מ שלא לחזור, ולכן באמת לאחר השלשה ימים נבוכים הם במדבר, ובודאי פרעה חשב שהם חוזרים, ולכן הוצרכו לציווי האלקי שהם באמת חפשים לגמרי, משום שהם באמת לא ידעו, ורק אז נתחדש להם כי כאשר ראינו את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, והיינו משום שרק עכשיו נתחדש להם שהם במצב של חרות עולם. [ואפשר לומר שגם הערב רב, או חלק מהם, רק יצאו אתם בשביל החופש של שלשה ימים, אבל אילו ידעו שלא יחזרו לעולם, אפשר ולא היו יוצאים, ולכן באמת כאשר ראו שנשארו במדבר אז חטאו בעגל ובשאר חטאי המדבר, כי הכל היה מקח טעות].

וזה מיישב לנו גם מדוע לא אמרו שירה על היציאה בליל פסח, כי לפי דעתם היציאה היתה ארעית, ולא שייך לשורר על חופש ארעי, ורק על חופש קבוע שייך לומר שירה. ורק לאחר קריע"ס שאיגלאי מילתא למפרע שאכן ליל ט"ו הוא יום היציאה, אז נקבע הדין של ליל הסדר וקיום המצוות בכל שנה ולספר ביציאת מצרים. ונראה שלכן נקרא הלילה הזה ליל שמורים, ופירש"י שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם

מארץ מצרים והוא הלילה שאמר לא"א בלילה הזה אני גואל את בניך, והיינו כמש"כ רש"י לעיל, שהגיעה השעה לקיים את ההבטחה, אלא שלזה צריכים זכויות, והיה הקב"ה מצפה ושומר לראות אם יוכל לקיים את ההבטחה, האם יזכו לזה בני ישראל או לא, ומכיון שזכו לזה, יצאו, והיה הלילה משומר לכך מימות אבותינו.

ונראה שזה שאנו משיבים לבן הרשע, דמכיון שהוא אומר מה העבודה הזאת לכם, ממילא הוא בועט בקרבן פסח ואינו מקבל על עצמו עבודת ה', א"כ אילו היה שם לא היה נגאל, דאפשר שהיה יוצא לשלשה ימים, אבל נגאל בודאי לא היה, כי ליגאל הוצרכו לקיים את מצוה העבודה כתיקונה, ובזה מואס הרשע.

ומובן היטב לפ"ז ההו"א של יכול מר"ח, דבר"ח ניסן

הציע הקב"ה שינוי בתכנית ונתן להם את היכולת לצאת ממצרים לגמרי, מה שלא היה בתכנית עד אז, וכן יש הו"א שמבע"י, משום שאז נשחט הפסח וזכו בדם הפסח לציאה לחירות עולם [וכש"כ אי נימא שמלו כבר], וכן מפורש באבודרהם: יכול יהא חייב לדרוש לו מבע"י כששוחטין את פסחיהם ביום י"ד וכו', וכן בשבלי הלקט: פירוש משעת שחיטת הפסח וכו', וע"ז מיישב התנא בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, והיינו שאף שהתחילו את התהליך בשבת הגדול, אבל למעשה הם צריכים לגומרו כפי שנצטוו, ואילו לא היו גומרים אותו כפי שנצטוו באמת לא היו יוצאים, ולכן לא שייך לקיים מצות והגדת לבנך וסיפור יציאת מצרים עד גמר קיום סוף המצוה, אבל עכ"פ מבואר היטב ההו"א והמסקנא.